

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (31)
2010-09-30

DNR 10-400/7211

SKOLINSPEKTÖRER
SÖREN BERNHARDTZ, TEL:08-508 33579
GUNNEL ERIKSSON, TEL: 08-508 33062
MONICA HEDLUND, TEL: 08-508 33846
CATHRINE SAHLSTEN, TEL:08-508 33257
INGEGERD SALOMONSSON, TEL: 08-508 33882
BENGT THORNGREN, TEL 08-508 33557

Stockholms stads

utbildningsinspektörers årsrapport

2009-2010

Grundskola – Förskoleklass

– Skolbarnsomsorg

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
INLEDNING	3
SAMMANFATTNING	4
LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING	6
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	6
Jämförelse med tidigare rapporter	6
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	7
Kvalitetsredovisningen	8
Kunskaper, utveckling och lärande	9
Jämförelse med tidigare rapporter	9
Hur ser det ut nu?	9
Bedömning och betyg	15
Jämförelse med tidigare rapporter	15
Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen	15
Utvecklingssamtalen	16
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar	19
Jämförelse med tidigare rapporter	19
Brukarundersökning i grundskolan	20
Hur gå vidare?	20
Planer mot diskriminering och kränkande behandling	22
Skolbarnsomsorgens specifika uppgifter	22
Fritidshemmens organisation och förutsättningar	23
Samverkan mellan skola och fritidshem	23
Målstyrning i fritidshemmen	24
Verksamheten i fritidshemmen	25
Öppen fritidsverksamhet	26
AVSLUTANDE DISKUSSION	27
Utmaningar	27
FÖRTECKNING ÖVER INSPEKTERADE ENHETER	30

INLEDNING

Stadens utbildningsinspektion genomförs i enlighet med den instruktion för inspektionen som har antagits av utbildningsnämnden. Inspektionen har särskilt riktats mot nedanstående områden, men inspektörerna har även kommenterat andra områden om det funnits starka skäl till det. De områden som omfattas av inspektionen är normalt följande:

- Styrning, ledning och kvalitetsarbete
- Kunskaper, utveckling och lärande
- Bedömning och betyg
- Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar
- Skolbarnsomsorgens specifika uppgifter

I första hand har vi under läsårets inspektioner granskat måluppfyllelsen, det vill säga att vi har försökt att få en så heltäckande bild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkats och förverkligats. Vi har gjort detta utifrån mål i läroplan och andra nationella styrdokument. Dessutom har vi bedömt hur riktlinjerna i dessa styrdokument följts, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan.

Förutom detta har vi granskat verksamheternas förmåga att själva utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet har vi även utgått från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning.

Under läsåret 09/10 har vi inspekterat 50 enheter, varav några har flera skolor och/eller flera verksamheter. Skolorna, som ligger i samtliga stadsdelar, har i de flesta fall valts utifrån hur lång tid det gått sedan de senast inspekterades. Av de inspekterade enheterna är 16 fristående och 34 kommunala. Tillsammans går det cirka 14 000 elever i de inspekterade skolorna, vilket är cirka 20 procent av stadens grundskoleelever.

Skolbarnsomsorgen har inspekterats vid 35 enheter varav 24 är kommunala och elva enskilt drivna. Det motsvarar 20 procent, eller cirka 6 000 inskrivna barn. Därtill tillkommer de barn som deltar i den öppna fritidsverksamheten. Antalet inskrivna barn på fritidshemmen fortsätter att öka och i Stockholm är drygt 90 procent av barnen från förskoleklass till och med årskurs 3 inskrivna.

Vid elva skolor har vi endast inspekterat särskoleverksamheten. Dessa kommer att redovisas i en separat rapport.

SAMMANFATTNING

Efter att ha avslutat läsårets inspektioner på 50 enheter gör vi bedömningen att Stockholm överlag har väl fungerande skolor. Det innebär väl fungerande skolledning, kompetent personal och ambitiösa elever som trivs och är trygga. Vi bedömer att arbetsron i klassrummen oftast är god. Det finns dock elever som både upplever otrygghet och mindre god arbetsro, vilket också Stockholms stads skolundersökning visar. Det är viktigt att ta dessa signaler på allvar.

De skolor som ligger i framkant bedriver ett medvetet kvalitetsarbete, men det finns också skolor där kvalitetstänkandet inte är lika utvecklat. Ett medvetet kvalitetsarbete innebär att det finns struktur och rutiner för uppföljningar och utvärderingar samt att åtgärder vidtas utifrån resultaten. Andelen skolor som insett betydelsen av ett tydligt och strukturerat kvalitetsarbete har ökat.

När det gäller kvalitetsarbetet kan vi vidare konstatera att det sällan omfattar enhetens alla verksamhetsformer.¹ Dessutom begränsas det ofta till elevnivå, vilket innebär att skolan håller eleven ansvarig för resultatet istället för att se sitt eget ansvar. Kvalitetsarbetet och kvalitetsredovisningen är inte heller alltid förankrade i vardagsarbetet och delaktigheten brister.

Det finns stora resultatskillnader mellan skolorna och vi är medvetna om att de har olika förutsättningar att möta elever med skilda behov och förutsättningar. Det krävs att skolorna gör ytterligare ansträngningar för att anpassa undervisningen för att tillgodose olika elevers behov och bygga vidare på elevernas redan inhämtade kunskaper. Särskilt gäller detta nyanlända elever med annat modersmål än svenska. Ett språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen bör genomsyra all undervisning, vilket också är ett stöd för alla elever.

Vi har på många skolor förvånats över hur lite skolorna använder informations- och kommunikationsteknik, IKT. En skola i världsklass måste ligga i framkant också när det gäller att använda modern teknik.

Flera skolor har påbörjat ett utvecklingsarbete med lokal pedagogisk planering. En sådan utgör grunden för undervisningen, tydliggör mål och hur bedömning av elevernas kunskaper ska ske. Vår bedömning är att lokala pedagogiska planeringar underlättar skapandet av tydliga framåtsyftande individuella utvecklingsplaner (IUP) med skriftliga omdömen.

Lärarna har ambitioner att göra korrekta bedömningar av elevernas kunskaper, men saknar ibland möjlighet att diskutera och jämföra bedömningar såväl internt som externt. Särskilt gäller detta lärare i praktiskt-estetiska ämnen då de ofta saknar ämneskollegor på den egna skolan.

På många skolor pågår ett ambitiöst värdegrundsarbete, som oftast bidrar till att skapa god stämning och trivsel. Det är dock sällan som skolornas arbete bedrivs systematiskt. Vi ser till exempel att skolorna inte skiljer mellan det som

¹ Till exempel redovisas sällan sarskola, fritidshem och förskoleklass.

lagstiftningen kallar det främjande och det förebyggande arbetet. Eleverna upplever dock vanligen att skolmiljön är trygg och att klimatet för det mesta är respektfullt. Samtidigt är det mycket viktigt att komma ihåg att även om de flesta elever upplever trygghet i skolan är det alltför många som inte gör det. Detta framgår bland annat av stadens brukarundersökningar. Vi ser också ofta att skolornas planer mot diskriminering och kränkande behandling inte uppfyller alla de krav som ställs i skollag och diskrimineringslag.

De flesta barn trivs och känner sig trygga även på fritidshemmen. Fritidshemmets personal medverkar ofta under skoldagen, vilket innebär att personalen ser barnets hela dag. Fritidshemspersonalen har ibland ett särskilt ansvar för det främjande och förebyggande arbetet.

Vid inspektioner de senaste åren har vi sett att barnen i fritidshemmen i högre grad än tidigare sysselsätter sig själva. Personalens roll blir då relativt passiv, där de i huvudsak finns till hands för barnen när de behöver stöd och hjälp.

Vi anser att skolledningarna i allmänhet bör ta ett större ansvar än hittills för fritidshemmets målstyrning. Rektorerna bör synliggöra och säkerställa att all personal har förtroget med såväl skolans som skolbarnomsorgens uppdrag samt utveckla organisationen för att höja kvaliteten i verksamheterna.

Det är sällan fritidshemspersonalen ingår i en helhet på skolan, som innebär att de deltar i barnets utvecklingssamtal, utformandet av barnets sociala mål i den individuella utvecklingsplanen eller vid upprättandet av eventuella åtgärdsprogram. Eftersom fritidshemmen endast i undantagsfall genomför egna föräldrasamtal saknas samtal om barnets trivsel, lärande och utveckling under fritidshemstid. Samverkan mellan skola och fritidshem bör också utvecklas genom att fritidshemspersonalen i högre utsträckning kompletterar med mer utforskande, laborativa och praktiska arbetssätt. Då krävs att utbildningsnivån bland fritidshemspersonalen höjs.

Den öppna fritidsverksamheten för 10-12-åringar bör göras mer attraktiv genom att i högre grad åldersanpassas för att motsvara de äldre barnens behov. Det är många elever i årskurs 4 som besöker den öppna fritidsverksamheten, men antalet minskar markant med stigande ålder.

LÄGESBESKRIVNING OCH BEDÖMNING

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område har granskats utifrån läroplanen (Lpo 94), förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet, Skolverkets Allmänna råd och kommentarer om kvalitetsredovisning, men även utifrån skollagen, grundskoleförordningen, friskoleförordningen, Skolverkets Allmänna råd för fritidshem samt utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) och skolplan för Stockholms stad². Beträffande ledarskap har inspektionen inom detta område främst granskat skolledningens arbete medan övrig personals, främst lärares, ledarskap granskats under Kunskaper, utveckling och lärande.

Styrkor

- De allra flesta skolor har en huvudsakligen väl fungerande ledning.
- Medvetenheten om betydelsen av ett väl fungerande kvalitetsarbete har ökat.

Områden att utveckla

- Det systematiska kvalitetsarbetet bör effektiviseras så att mål, uppföljning, utvärdering och åtgärder för ökad måluppfyllelse sker på såväl grupp- som skolnivå. Kvalitetsarbetet ska omfatta alla verksamhetsformer som finns på skolan.
- På många skolor bör kvalitetsarbetet ges en tydligare struktur med rutiner som tydliggörs i ett årshjul eller liknande.

Jämförelse med tidigare rapporter

I vår årsrapport för läsåret 08/09 framkom att det fanns en ökad medvetenhet om betydelsen av ett systematiskt kvalitetsarbete, men att det borde utvecklas och omfatta alla verksamhetsformer. Kvalitetsredovisningen följde inte alltid gällande författningar, då skolans samtliga verksamheter inte var synliga. Vi bedömde att skolledarna till övervägande del utövade ett väl fungerande ledarskap. Dessa synpunkter kvarstår i årets rapport. Om man går tillbaka ytterligare ett år i tiden kan man i inspektörernas årsrapport bland annat läsa att resultat från olika utvärderingar alltför sällan diskuterades i större grupper. Varje årskurs eller arbetslag diskuterade ofta var för sig, men det saknades många gånger en gemensam diskussion på skolan utifrån ett helhetsperspektiv från F-9. Detta är något som vi också konstaterar i årets rapport.

Redan i årsrapporten från läsåret 05/06 kan vi läsa följande kring skolornas kvalitetsredovisning: ”Den skrivs för att det är ett krav och inte som en naturlig del av ett pågående utvecklings- och förändringsarbete”. Samma slutsatser drar vi i årets rapport. Vi ställer oss frågande till varför inte mer har hänt.

² ILS och stadens skolplan används inte som utgångspunkt vid inspektion av fristående skolor.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Utifrån våra inspektioner under läsåret 09/10 kan vi, som nämnts ovan, konstatera att skolorna i de allra flesta fall har en huvudsakligen väl fungerande ledning. Det är också något som förutsätts och därför sällan lyfts fram som en styrka. När vi lyft fram styrning och ledning i våra skolrapporter handlar det därför om det som positivt sticker ut från mängden. Det innebär att ledningen utövar ett tydligt och nära ledarskap och att den är väl förtrogen med skolans olika verksamheter. Vi kan dock konstatera att rektorernas förutsättningar att utöva ett nära ledarskap varierar. Det finns enheter som har ungefär hundra elever och enheter med drygt tusentalet elever. Antalet verksamhetsformer som ingår i de olika enheterna varierar också mycket. På större enheter finns givetvis flera skolledare i form av en eller flera biträdande rektorer som tillsammans med rektor leder enheten. Vissa frågor kan dock inte delegeras och enligt de statliga styrdokumenterna är rektor alltid ytterst ansvarig.

För att förbättra en skolas kvalitet krävs att alla ingående verksamhetsformer följs upp och utvärderas. Rektor kan inte ensam göra detta och måste därför delegera arbetsuppgifter. Det gäller dock för rektor att inte "släppa taget" och därför är det viktigt med regelbundna återkopplingar. Vi kan se att de skolor som är mer framgångsrika i sitt kvalitetsarbete har en rektor som leder detta, skapar rutiner, följer upp och ger återkoppling på bland annat genomförda utvärderingar. Dessa rektorer har också ofta regelbundna möten med elevrepresentanter för att diskutera hur de upplever skolan. Rektorerna har även ett ansvar för det pedagogiska ledarskapet inom skolbarnsomsorgen. Liksom tidigare år kan vi konstatera att det är ett område som inte prioriterats. Vi anser att skolledningarna måste ta ett större ansvar än hittills för fritidshemmens styrning och kvalitetsarbete.

De skolor vi besökt arbetar samtliga på något sätt för att förbättra kvaliteten, men arbetet kan många gånger vara av ad-hoc-karaktär och dokumentationen vara bristfällig. Skolorna är bäst på uppföljning³ av enskilda elevers resultat i de högre årskurserna. Skolledningen skapar dock sällan en samlad bild av resultaten i olika årskurser och ämnen och uppföljning sker inte över tid i ett årskurs 1-9-perspektiv. Detta är något som även Skolinspektionen konstaterar i sin kvalitetsgranskning⁴. Vi kan också konstatera att skolans personal har svårt att skilja på uppföljning och utvärdering⁵. I de fall man gör regelrätta utvärderingar kan ändå analyserna generellt utvecklas ytterligare. Analyserna bör sedan ligga till grund för åtgärder för ökad måluppfyllelse även på grupp- och/eller skolnivå. I dag är åtgärderna ofta kopplade till enskilda elever.

Kvalitetsarbetet saknar många gånger en tydlig struktur i form av en årsplan. Många skolor behöver tydliggöra och utveckla ett system som beskriver hur och

³ Med uppföljning menar vi en fortlöpande insamling av information, bland annat i form av resultat av olika slag, om verksamheten.

⁴ Skolinspektionen: "Arbetar skolor systematiskt för att förbättra elevernas kunskapsutveckling", 2010

⁵ Med utvärdering avser vi en mer ingående granskning, analys och värdering av verksamheten.

när olika uppföljningar, utvärderingar inklusive analyser ska genomföras samt hur dokumentationen ska ske. (Se även avsnittet "Målstyrning" under Skolbarnomsorgens specifika uppgifter).

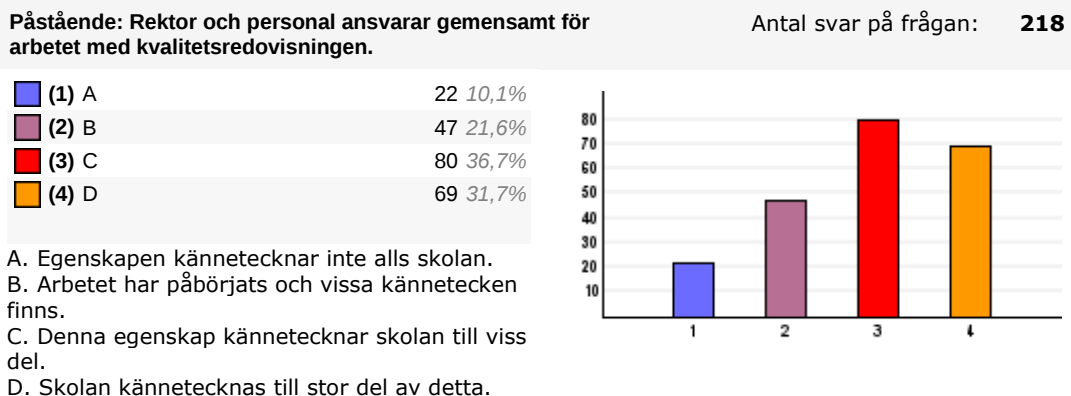
Kvalitetsredovisningen

Efter detta läsår kan vi fortfarande konstatera att kvalitetsredovisningen sällan uppfyller alla krav enligt förordningen om kvalitetsredovisning. Den vanligaste bristen är att redovisningen inte omfattar alla verksamheter. När förskoleklass, fritidshem och särskola finns på en skola är de sällan synliga i redovisningen. I stadens senaste kvalitetsredovisning har detta dock uppmärksammats och skolorna har redan fått ett uppdrag att åtgärda detta i kommande kvalitetsredovisningar.

Det saknas också ofta en beskrivning av utvecklingen inom olika områden över tid, måluppfyllelsen i alla ämnen i årskurs 5, arbetet med barn/elever i behov av särskilt stöd, elever med annat modersmål och flickors/pojkars resultat. Detta ska finnas med enligt Skolverkets allmänna råd. Skolorna gör sina kvalitetsredovisningar i en webbaserad mall. En del skolor anser att den till vissa delar begränsar mer än den underlättar. De anser att kvalitetsredovisningarna enbart svarar på de frågor som finns i mallen, vilket innebär ett instrumentellt användande och kvalitetsarbetet utifrån egna behov blir lidande, då man först måste svara på det som efterfrågas.

Vår bedömning är att kvalitetsredovisningen fortfarande alltför ofta betraktas som något som man gör för att man måste och inte som ett stöd för att förbättra skolans verksamhet.

De självskattningsfrågor som skickats ut till skolorna innan våra inspektioner och som besvarats av 218 arbetslag visar följande resultat:

När vi ställer samma fråga till rektorerna blir svaret mer positivt. Cirka 85 procent av rektorerna anger svarsalternativ 3 eller 4. Skillnaderna i uppfattning varierar givetvis mellan skolorna, men vår bedömning är att personalens delaktighet i arbetet med kvalitetsredovisningen i allmänhet bör öka.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område har granskats främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpo 94), Skolverkets Allmänna råd för fritidshem samt Stockholms stads skolplan. Dessutom utgick inspektionen från tydligt bekräftade forskningsresultat med relevans för dessa mål och riktlinjer.

Styrkor

- Majoriteten av lärarna är kunniga och engagerade och de bedriver en varierad undervisning med olika arbetssätt.
- Arbetsklimatet och arbetsron är god i de flesta klasser.

Områden att utveckla

- De yngre elevernas kunskap om målen bör bli bättre. Alla elevers möjligheter till inflytande och ansvarstagande bör utvecklas.
- Skolornas analys av kunskapsresultaten i alla ämnen och åtgärder utifrån analysen bör förbättras.
- Det språkutvecklande arbetet i alla ämnen bör vidareutvecklas. Studiehandledning på modersmålet måste ges till de elever som behöver det och den pedagogiska verksamheten utvecklas utifrån de forskningsresultat som finns.
- Skolornas arbete med informations- och kommunikationsteknik (IKT) bör planläggas och utvecklas.

Jämförelse med tidigare rapporter

En stor del av det som lyfts fram i denna rapport fanns även med i förra årets, liksom även i tidigare årsrapporter. Inom flera av de utvecklingsområden som vi lyfter fram kan vi se en viss positiv utveckling, men det går långsamt.

Hur ser det ut nu?

Vår bild av att Stockholms skolor över lag fungerar bra och ger eleverna goda kunskaper håller i sig, men samtidigt finns det områden som måste utvecklas. Kunskapsresultaten har förbättrats på många skolor, men vi upplever samtidigt att skolorna inte alltid vet varför.

Det finns klasser och grupper där arbetsron och ordningen måste förbättras, men det är sällan som en hel skola har ordningsproblem utan det kan gälla enstaka klasser.

Mål och kursplaner

De flesta skolorna har tolkat/konkretiserat kursplanerna utifrån lokala förutsättningar. Vissa skolor har årskursvisa mål, andra stadietvis. Om målen har utformats stadietvis kan det vid uppföljning av elevernas kunskapsutveckling i årskurs 5 bli otydligt om de nationella målen har uppnåtts.

Det vi kan se är dock att det finns en hel del övrigt att önska när det gäller att formulera lokala mål och kriterier så att det verkligen är mål som går att utvärdera och inte bara en avskrivning av kursplanen. Här ser vi att det behövs ytterligare kunskap för att kunna lyckas med målstyrningen. Nästa steg är att eleverna blir medvetna om vad de förväntas lära sig, vad lärarna kommer att bedöma och hur de ska kunna visa vad de lärt sig. Vi bedömer att kunskapen om mål och bedömningskriterier har ökat bland de äldre eleverna medan det är ett fortsatt utvecklingsområde i de lägre årskurserna.

I många skolor anser man inte att de yngre eleverna, årskurs 1-3, är mogna för att arbeta med mål men det finns många goda exempel där man lyckats formulera mål som även de yngre eleverna förstår och kan ta till sig. Det gäller dock att göra målen kortsiktiga och tydliga. Elevernas kunskap och förståelse för målen skapar förutsättningar för deras möjligheter att ta eget ansvar för studierna, att utveckla sin förmåga att lära och att ha inflytande över sin skolgång. Det är också viktigt att formulera mål som talar om vad man ska lära sig och inte vad man ska göra, vilket vi ofta möter.

Några skolor har börjat arbeta på ett tydligare sätt med lokal pedagogisk planering som utgår från att lärare tolkar och identifierar vilka kunskaper som eleverna ska utveckla enligt målen i läroplan och kursplaner. Planeringen kan gälla till exempel en årskurs eller ett arbetsområde. Den tydliggör kopplingen mellan de nationella målen, undervisningens innehåll och hur bedömningen av elevens lärande ska gå till samt stödjer elevernas utveckling mot de nationella målen.

Behov av analys

Ett ofta återkommande utvecklingsområde i våra rapporter är behovet av analys. Vi hör ofta att skolorna gör en hel mängd utvärderingar av olika slag men när vi sedan frågar vad de fått fram av utvärderingarna är det ofta bristen på analys som blir tydlig. Ibland stannar analysen vid konstaterandet att i just den aktuella klassen har eleverna större svårigheter eller är väldigt duktiga och därför blir resultaten som de blir. Man hänvisar till elevernas förmåga att ta till sig undervisningen, men mer sällan undersöker man vad det var i själva undervisningen som gjorde att eleverna lyckades eller misslyckades. Vi önskar en mer vidsynt analys utifrån så många olika perspektiv som möjligt för att få en bild av vad det är som skapar framgång. Detta har vi även påtalat i avsnittet om kvalitetsarbetet.

Det har ofta diskuterats om svensk skola har blivit en treämnesskola med fokus på svenska/svenska som andraspråk, matematik och engelska. Vi anser att så är fallet i alltför hög utsträckning, men att medvetenheten om krav på uppföljning i alla ämnen börjar slå igenom. Det är dock fortfarande få rektorer som kan redovisa måluppfyllelsen i alla ämnen i alla årskurser men det finns några positiva undantag. Vid Skolverkets inspektion läsåret 06/07 fick flertalet skolor kritik för att de inte bedrev en systematisk uppföljning och utvärdering av de nationella målen i alla ämnen i årskurs 5. Vi ställer oss frågande till varför alla skolor ännu inte gör detta. Om inte riksdagens beslut ändras kommer dessutom

behörighetskraven till gymnasieskolan att vara godkända betyg i åtta eller tolv ämnen. Då ökar kravet för grundskolorna att följa upp samtliga ämnen.

Övergångar och verksamheten i förskoleklassen

Det är stora variationer mellan skolorna och stadsdelarna beträffande övergången från förskola till förskoleklass. I flera av de stadsdelar som tidigare hade en gemensam handlingsplan för övergången från förskola till förskoleklass har denna samverkan fortsatt att fungera. De finns de som har regelbundna träffar och pratar pedagogiska frågor, vilket berikar både förskola och skola.

På en del skolor besöker förskolläraren/läraren barnen i förskolan inför övergången till skolan. På andra skolor har förskolläraren/läraren inte någon kontakt alls med aktuella förskolor, vilket vanligtvis beror på att barnen kommer från många olika förskolor.

Vår bedömning är att samverkan mellan förskola och förskoleklass behöver stärkas. Pedagoger från båda verksamheterna behöver mötas och diskutera exempelvis kunskapssyn och hur man på bästa sätt stödjer barnens lärande.

Vi bedömer att verksamheten i förskoleklasserna i allmänhet har god kvalitet. Det innebär en varierad verksamhet med skolförberedande aktiviteter i kombination med lek och rörelse utifrån en helhetssyn på barns lärande. Klasserna är oftast lokalmässigt integrerade i skolan och ingår i gemensamma arbetslag med grundskolans årskurs 1-3.

Förskollärarna/lärarna tar oftast emot nya förskoleklasser varje år, vilket innebär att eleverna då får en ny lärare i årskurs 1. På några skolor finns ett väl utvecklat samarbete mellan pedagogerna i förskoleklass och årskurs 1. Vi bedömer att skolorna bör se över organisationen i syfte att skapa en bättre kontinuitet och övergång mellan skolformerna.

Åtgärdsprogram

När det gäller arbetet med åtgärdsprogram ser vi en positiv utveckling, men det finns dock fortfarande skolor som inte skriver åtgärdsprogram i alla ämnen och/eller kring den sociala utvecklingen, trots att behov finns. Vi ser fortfarande att många av de åtgärder som ska göras i hög utsträckning läggs på eleven och mindre på skolan. Skolans analys handlar ofta om tillkortakommanden hos eleven, mer sällan i vilken grad undervisningens utformning bidragit till svårigheter för eleven. Åtgärdsprogrammen saknar ofta kortsiktiga utvärderingsbara mål samt information om hur och när uppföljning och utvärdering ska genomföras. Även i arbetet med åtgärdsprogram behöver begreppen uppföljning och utvärdering tydliggöras.

Två- eller flerspråkiga elever

Bland de nyanlända och flerspråkiga eleverna finns en del av potentialen när det gäller att höja resultaten i Stockholms skolor. Denna bedömning grundar vi bland annat på resultaten från de nationella ämnesproven i årskurs 5 (se området Kunskapsresultat).

Med stöd av den forskning⁶ som finns bedömer vi att många nyanlända elever går i förberedelseklass under alltför lång tid och med liten möjlighet till samvaro med svensktalande elever. Vi ser också att många skolor inte gör en ordentlig kartläggning av elevens kunskaper i olika ämnen med hjälp av elevens modersmål. En elev kan ha kunskaper för att uppnå målen i vissa ämnen om han/hon får använda sitt modersmål. Det gäller att ta vara på dessa kunskaper och att eleverna får en bekräftelse på att de kunskaper de redan förvärvat duger även i Sverige och att de inte behöver börja om. Här ser vi också att skolorna måste utnyttja studiehandledning⁷ i större utsträckning än vad som görs idag. Vissa skolor anser att utformningen av de avtal som skrivs med Språkcentrum⁸ hindrar anpassningen av studiehandledningen utifrån elevens aktuella behov.

Dessutom bör alla lärare arbeta språkutvecklande i alla ämnen vilket vi betonade även i föregående årsrapport. Vi ser glädjande nog allt fler skolor som medvetet arbetar på detta sätt. Det är viktigt att all personal får adekvat utbildning i hur man arbetar språkutvecklande. Även undervisningen i svenska som andraspråk bör utvecklas i vissa skolor.

Informations – och kommunikationsteknik (IKT)

Många skolor utrustas med alltmer avancerad utrustning i form av bland annat datorer och digitala skrivtavlor. Standarden är dock mycket varierande mellan olika skolor. Bara ett fåtal skolor har en plan för vad skolan ska lära eleverna inom IKT och hur skolan ska använda tekniken som en naturlig del i skolarbetet.

På några skolor förekommer ett mer utvecklat arbete i klassrummet där läraren använder olika datorprogram som ett av flera verktyg för att eleverna ska nå målen. Men lika ofta står datorerna oanvända eller används enbart som skrivmaskiner. Det är också viktigt att de lärare som har interaktiva skrivtavlor får undervisning i hur dessa används. Vår bedömning är att datorerna sällan används till att arbeta processinriktat med till exempel skrivandet. Inom specialundervisningen är det dock vanligt att datorerna används för färdighetsträning. Vi vill se fler skolor som arbetar medvetet med IKT i undervisningen för att stimulera elevernas kunskapsutveckling.

Kunskapsresultat

Våren 2009 genomförde eleverna i årskurs 3 för första gången de nationella proven i svenska/svenska som andraspråk och matematik. Det finns ingen officiell statistik över hur eleverna på respektive skola lyckats nå kravnivåerna på dessa prov. När det gäller de nationella proven i årskurs 5 så har resultatredovisningen ändrats 2009 vilket gör det svårt att jämföra resultaten över tid. Av nedanstående tabell kan man dock utläsa att Stockholms elever når bättre resultat än genomsnittet i riket på samtliga delprov. Man kan också utläsa att de fristående skolorna generellt har bättre resultat än de kommunala.

⁶ Bl.a. P. Gibbons *Stärk språket, stärk lärandet*(2006)

⁷ Grundskoleförordningen 5 kap. 2 §: En elev skall få studiehandledning på sitt modersmål, om eleven behöver det. Förordning (1997:599)

⁸ Språkcentrum administrerar modersmålsundervisning och studiehandledning.

Resultat på nationella prov i årskurs 5, 2009.

Resultaten för Stockholm anges för kommunala, respektive för fristående skolor. Siffrorna utan parentes gäller kommunala skolor och siffrorna inom parentes gäller fristående skolor.

		Stockholm	Riket
Vald period: 2009		Andel	Andel
		som nått	som nått
Ämne	Delprov	kravnivån	kravnivån
Engelska	Samtala/tala	88,2 (91,6)	86,3
Engelska	Lyssna/förstå (skriva)	88,3 (89,2)	83,5
Engelska	Läsa/förstå (skriva)	91,3 (92,4)	85,8
Engelska	Skriva	90,6(93,8)	88,1
Matematik	Miniräknare, räknesätten	91,9 (92,4)	91,3
Matematik	Längd, area, skala	85,5 (87,4)	82,1
Matematik	Tid, statistik	91,7 (93,5)	89,7
Matematik	Räknemetoder	87,9 (91)	84,6
Svenska	Läsa, förstå litterär text	90,9 (94)	87,4
Svenska	Läsa, förstå sakprosa	94,0 (96,2)	91,3
Svenska	Skrivuppgift, berättande	89,9 (92,6)	86,1
Svenska	Skrivuppgift, förklarande	90,5 (91)	85,9
Svenska	Läsa, samtala	86,5 (90,4)	86,1
Svenska som andraspråk	Läsa, förstå litterär text	69,2 (70,1)	61,3
Svenska som andraspråk	Läsa, förstå sakprosa	79,8 (82,8)	73,2
Svenska som andraspråk	Skrivuppgift, berättande	75,2 (80,9)	68,7
Svenska som andraspråk	Skrivuppgift, förklarande	71,4 (80,9)	68,2
Svenska som andraspråk	Läsa, samtala	78,4 (91,2)	73,1

Källa: Skolverket

Resultaten i svenska som andraspråk är visserligen bättre än rikets, men visar på att det finns en utvecklingspotential som måste tas tillvara. Det finns, enligt vår bedömning, anledning att närmare studera varför de fristående skolorna har avsevärt bättre resultat i svenska som andraspråk än de kommunala. (Se även bedömning och betyg). En utmaning oavsett huvudman är att åstadkomma en utveckling där resultaten i svenska respektive svenska som andraspråk är mer likvärdiga.

I årskurs 9 genomförs också nationella prov, men där har proven en delvis annan funktion än i tidigare årskurser. Under avsnittet Bedömning och betyg behandlas de nationella proven i årskurs 9.

Ett mått på hur väl skolan lyckats med sitt uppdrag är elevernas slutbetyg. Målsättningen måste vara att leva upp till skolans uppdrag att alla elever ska nå målen, det vill säga minst betyget Godkänt i varje ämne. En närmare granskning

visar att det finns ämnen med betydligt lägre måluppfyllelse än genomsnittet. I det avseendet är det svenska som andraspråk som sticker ut och 2009 var det 21,2 procent av eleverna som inte fick betyg i ämnet. Detta kan bero på en stor andel nyanlända elever och/eller stor elevomsättning, men det är också viktigt att skolorna analyserar sitt eget arbete. Att den låga måluppfyllelsen i ämnet i sin tur påverkar resultaten i andra ämnen, främst teoretiska, är odiskutabelt.

Resultaten på de nationella proven i årskurs 5 som presenterats ovan visar att det är just i svenska som andraspråk som de lägsta resultaten finns. Vi vill därför betona vikten av att arbetet med att förbättra resultaten i svenska som andraspråk ges hög prioritet. Vi vill också påpeka att det finns kommunala skolor i invandrartäta områden som når goda resultat på de nationella proven i svenska som andraspråk.

Tabellen nedan visar hur eleverna i Stockholm har förbättrat sina betygsresultat under en treårsperiod. Resultaten för 2009 har även ställts i relation till riket och, som framgår av sammanställningen, är resultaten i Stockholm bättre än rikets. Det bör dock påpekas att det finns mycket stora resultatskillnader mellan skolorna.

Resultatutveckling i årskurs 9 för samtliga elever i Stockholms stad oavsett huvudman. Inom parentes anges värdet för riket.

	2007	2008	2009
Andel i procent med minst godkänt i alla ämnen	74,7	75,2	78,2 (77,0)
Andel i procent behöriga till gymnasieskolan	88,4	89,3	90,2 (88,8)
Genomsnittligt meritvärde	220,9	225,4	226,9 (209,6)

Källa: Skolverket

Bedömning och betyg

Detta område har granskats främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpo 94), Skolverkets Allmänna råd om likvärdig bedömning och betygssättning och Handlingsplan för rättssäker och likvärdig betygssättning samt utifrån Stockholms stads skolplan. Granskningen av bedömning och betyg har skett på ett sådant sätt att det framgår att området i teori och praktik är nära kopplat till området Kunskaper. I detta avseende har granskningen utgått också från vissa allmänt accepterade forskningsresultat.

Styrkor

- Medvetenheten om betydelsen av tydliga mål och kriterier har ökat på många skolor.
- De allra flesta av eleverna anser att lärarna sätter rättvisa betyg.

Områden att utveckla

- Det behövs ett fortsatt arbete med att tydliggöra mål och bedömningskriterier.
- De skriftliga omdömena behöver utvecklas så att bedömningen får en formativ, framtidsytande, karaktär.
- Den framtidsytande delen av elevens individuella utvecklingsplan bör utvecklas och bli ett levande verktyg för elevens lärande.
- Det behövs ett ökat erfarenhetsutbyte och fortsatt kompetensutveckling inom området bedömning och betygssättning.

Jämförelse med tidigare rapporter

Av vår årsrapport för verksamhetsåret 08/09 framkom att skolornas arbete med mål och kriterier hade utvecklats positivt. Dessutom kände eleverna sig nöjda med den bedömning som lärarna gjorde av deras kunskapsutveckling.

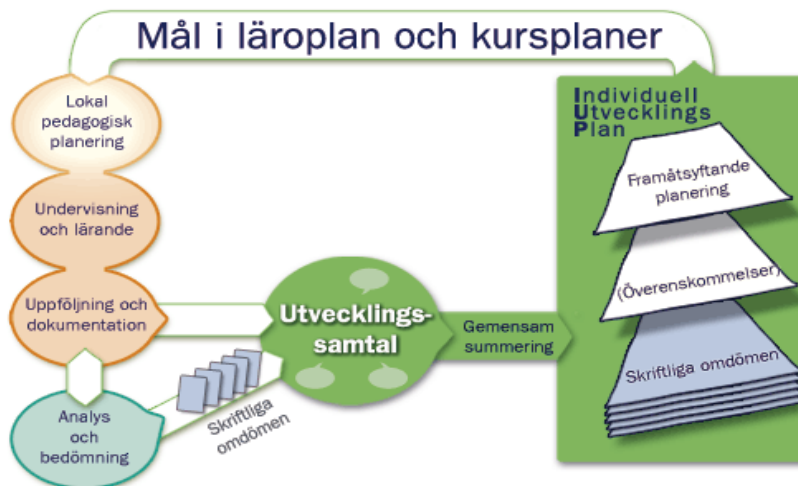
Under verksamhetsåret 09/10 har vi inspekterat 50 enheter och vår bedömning är att denna positiva utveckling fortsatt. Onekligen har de nya målen i årskurs 3, kraven på skriftliga omdömen, arbetet med lokal pedagogisk planering och Skolverkets förslag till nya nationella kursplaner bidragit till en ökad målfokusering. Trots dessa positiva tendenser visar våra inspektioner att det finns behov av ytterligare insatser bland annat när det gäller utformningen av skriftliga omdömen och målen i den framtidsytande delen av elevens individuella utvecklingsplan.

Den individuella utvecklingsplanen med skriftliga omdömen

De skriftliga omdömena som upprättas inför utvecklingssamtalen ska vara av formativ karaktär, vilket innebär att det ska framgå såväl hur långt eleven nått som vad som behöver utvecklas vidare. Till stöd för de skriftliga omdömena använder många kommunala skolor, men inte alla, de bedömningsmatriser som finns att tillgå på kommunikationsportalen Skolwebben. De skolor som valt att inte arbeta

med dessa anför datorproblem alternativt att man utvecklat egna modeller som skäl.

Bilden visar hur mål i kursplaner och läroplaner ska vara en utgångspunkt för lokal pedagogisk planering och undervisning. Den visar också hur detta hänger ihop med IUP, inklusive skriftliga omdömen, och utvecklingssamtalet.

Källa: Skolverket

Forskare som Paul Black och Dylan Williams⁹ har visat att formativ bedömning¹⁰ bland annat resulterar i ett bättre lärande och att studieresultaten förbättras. Inte minst gäller det för de svagpresterande eleverna. Det är mot den bakgrunden syftet med de skriftliga omdömena ska ses. Den formativa bedömning som lärarna gör i de skriftliga omdömena ska speglas mot den lokala pedagogiska planeringen, vilken i sin tur bygger på målen i läroplanen och kursplanerna.

Arbetet med lokal pedagogisk planering är dock på de flesta enheter i sin linda, vilket även beskrivits tidigare i rapporten under området Kunskaper, utveckling och lärande. Vi bedömer att när detta arbete utvecklats kommer det att påverka kvaliteten på de skriftliga omdömena och i förlängningen kunskapsresultaten positivt.

Utvecklingssamtalen

På några skolor arbetar man på ett bra sätt med att träna eleverna att själva bedöma/skatta sina kunskaper och färdigheter. Denna självskattning ställs i relation till lärarnas bedömning och utgör underlag i diskussioner mellan elev och

⁹ Black, Paul och William, Dylan: *In the black box: Raising standards through classroom assessments*, Department of Education & professional Studies vid Kings College i London (1998).

¹⁰ En formativ bedömningsprocess kännetecknas av att målet för undervisningen tydliggörs, att information söks om var eleven befinner sig i förhållande till målet och att återkoppling ges som talar om hur eleven ska komma vidare mot målet.

lärare, men bidrar även till att medvetandegöra eleven hur det fortsatta lärande ska genomföras. Vid några skolor har detta arbetssätt medfört att eleverna tar ett stort eget ansvar vid utvecklingssamtalet. I den webbenkät som skickas ut till skolorna inför vår inspektion uppger dock endast 17,4 procent av 218 arbetslag att de konsekvent arbetar med att träna och lära eleverna självbedömning. Förmåga till självskattning hänger nära samman med vad vi ovan skriver om formativ bedömning och har i forskning, till exempel genom John Hattie¹¹, visat sig vara av mycket stor betydelse för att utveckla elevers förmåga att lära.

Av våra samtal med elever och personal framgår att många skolor skickar hem frågor som berör elevens upplevelse av trygghet och trivsel innan utvecklingssamtalet genomförs, men däremot inte alltid de skriftliga omdömena. Det innebär att vårdnadshavare och elev får en mängd ny information vid utvecklingssamtalet och utifrån denna information ska den framåtsyftande delen av elevens individuella utvecklingsplan upprättas. Det kan vara svårt att ta ställning och bli delaktig i utformandet av den framåtsyftande delen av IUP:n när man inte hunnit ta del av informationen i förväg. Visserligen är det läraren som har ansvaret för att ge omdömen om elevens kunskapsutveckling och sammanfatta de insatser som behövs för att eleven ska utvecklas och nå målen, men utvecklingssamtalet ska också vara ett forum där elever, föräldrar och lärare möts som jämbördiga parter. Av grundskoleförordningen 7 kap. 2 §, framgår det att överenskommelser mellan läraren, eleven och dennes vårdnadshavare vid utvecklingssamtalet ska dokumenteras i utvecklingsplanen.

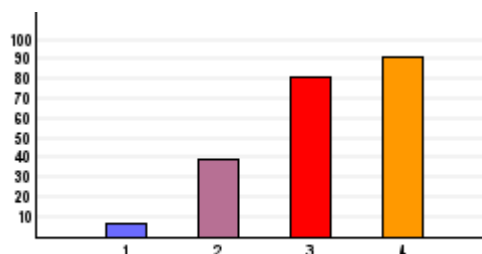
Den framåtsyftande delen av elevens individuella utvecklingsplan ska också ligga till grund för planeringen av elevens fortsatta lärande. Vid våra inspektioner kan vi konstatera att de individuella utvecklingsplanerna inte är ett aktivt verktyg i elevernas lärandeprocess. Eleverna glömmer bort målen i den individuella utvecklingsplanen och ofta läggs dessutom en stor del av ansvaret på elev och hem för att eleven ska utvecklas mot uppsatta mål, medan skolans ansvar är mer otydligt.

Påstående: De individuella utvecklingsplanerna (IUP) är ett aktivt verktyg i elevernas lärandeprocess.

Antal svar på frågan: **218**

(1) A	7	3,2%
(2) B	39	17,9%
(3) C	81	37,2%
(4) D	91	41,7%

- A. Egenskapen kännetecknar inte alls skolan.
 B. Arbetet har påbörjats och vissa kännetecken finns.
 C. Denna egenskap kännetecknar skolan till viss del.
 D. Skolan kännetecknas till stor del av detta.

¹¹ Visible learning (2009)

Diagrammet ovan visar hur de 218 arbetslagen på de inspekterade skolorna som besvarat enkäten skattat påståendet ”De individuella utvecklingsplanerna är ett aktivt verktyg i elevernas lärandeprocess”. Enligt vår bedömning är det dock inte tillräckligt att endast drygt 40 procent av arbetslagen bedömer att ”skolan kännetecknas till stor del av detta”. Vi ställer samma påstående till rektorerna och de gör en mer positiv bedömning än arbetslagen. Sammantaget bedömer vi att det finns behov av ett fortsatt utvecklingsarbete med den individuella utvecklingsplanen och med de skriftliga omdömena.

Den summativa bedömning¹² som lärarna gör i samband med betygssättning upplevs av eleverna, som tidigare nämnts, som rättvis. Vår uppfattning är också att lärarna verkligen anstränger sig för att sätta korrekta betyg. Som stöd i denna process betonar lärarna vikten av bland annat återkommande bedömningsdiskussioner, men även att nationella prov samrättas.

På de skolor där bedömningsdiskussioner förekommer sker det oftast inom arbetslagen, men mer sällan på skolnivå. Lärare i praktiskt-estetiska ämnen, som många gånger inte har någon ämneskollega på skolan, är en grupp som nästan alltid saknar möjlighet att utbyta tankar med en kollega när det gäller bedömning och betygssättning. Det är just i dessa ämnen som vi många gånger ser stora avvikelser på skolnivå i förhållande till betygssättning i andra ämnen. På några skolor har vi sett betygsfördelningar i vissa praktiskt-estetiska ämnen som förefaller vara orimliga. Då alla ämnens betyg är lika mycket värda vid antagning till gymnasieskolan anser vi att detta är inte acceptabelt ur rättssäkerhetssynpunkt.

Erfarenhetsutbyte mellan skolor avseende bedömning och betyg saknas nästan helt och efterfrågan på en fortsättning av de nätverk som funnits tidigare är stor. Dessutom visar Skolverkets statistik över relationen mellan nationella prov och slutbetyg i årskurs 9 på stora skillnader. Följande sammanställning¹³ visar på skillnaden i de skolor som har de största avvikelserna mellan resultat på nationella prov och slutbetyg. Siffrorna utan parentes gäller kommunala skolor och inom parentes fristående skolor.

¹² Summativ bedömning summerar vad en elev har kunnat vid ett visst tillfälle. Exempel på sådana prov är körkortsprovet och högskoleprovet.

¹³ Samtliga kommunala och fristående skolor som utfärdade slutbetyg 2009 i Stockholm ingår i jämförelsen.

Skolor med störst avvikelse mellan resultat på nationella ämnesprov och slutbetyg 2009

	Svenska/Svenska som andraspråk	Matematik	Engelska
Andel elever med lägre betyg jfr med NP	18,8 (20,7)	4,2 (10,2)	20,5 (28)
Andel elever med högre betyg jfr med NP	41,4 (59,1)	63,2 (57,9)	25,8 (32)

Källa: Skolverket

De skillnader som finns mellan slutbetygen och resultaten på de nationella ämnesproven är i vissa fall oacceptabelt stora och visar på behovet av ytterligare insatser inom området bedömning och betygssättning.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område har granskats utifrån skollagen och Diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för arbetet med att främja likabehandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpo 94) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden samt utifrån allmänt accepterade forskningsrön med relevans för området.

Styrkor

- De flesta elever känner sig trygga och trivs i skolan och på fritidshemmen.
- Skolans och fritidshemmens personal arbetar vanligen ambitiöst för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling.

Områden att utveckla

- Skolornas arbete med att främja likabehandling och förebygga diskriminering och kränkande behandling bör bli mer målstyrt och systematiskt. Fortfarande är det många elever som inte upplever trygghet i skolan.
- Planerna mot diskriminering och kränkande behandling måste utvecklas för att uppfylla kraven i skollagen och diskrimineringslagen.

Jämförelse med tidigare rapporter

”Skolorna präglas av ett positivt förhållningssätt och ett tydligt lärarledarskap som ger trygghet och trivsel i vardagen.” Meningen är hämtad från förra årets rapport,

men är giltig även i år. De allra flesta elever vi pratat med under året känner trivsel och trygghet på sin skola. Arbetet med trygghet och värdegrundsfrågor har en fortsatt hög prioritet ute på skolorna och på fritidshemmen. Vi ser också att medvetenheten kring dessa frågor ökat hos personalen. Samarbetet mellan skolan och fritidshemmen kring trygghetsfrågorna varierar dock fortfarande mycket.

Även om de flesta elever alltså känner sig trygga, så vet vi, inte minst genom stadens brukarundersökning, att det finns ett alltför stort antal som inte gör det -en mobbad eller otrygg elev är en för mycket. Arbetet med att ge alla elever den trygghet de har rätt till måste ständigt utvecklas och alla vuxna måste ta ansvar och visa att elevernas situation tas på allvar.

Brukarundersökning i grundskolan

Stadsledningskontoret har under våren i samarbete med utbildningsförvaltningen genomfört enkätundersökningar i grundskolan. Enkäterna är riktade till elever i årskurserna 5 och 8 och till föräldrarna i årskurs 2. Svarsfrekvensen i årskurs 2 var 46 procent, vilket får anses vara mycket lågt. I årskurs 5 svarade 78 procent av eleverna och i årskurs 8 62 procent. Resultaten på några frågor ur undersökningen visas nedan.

Enkät i grundskolan, andel positiva svar i procent.			
TRYGGHET	Årskurs 2	Årskurs 5	Årskurs 8
Fråga 6. Jag känner mig trygg i skolan	82	88	83
Fråga 8. Vi har en bra stämning på skolan	75	73	65
Fråga 17. Mitt barn känner sig trygg på fritidshemmet	84	Ej aktuellt	Ej aktuellt

Källa: Stadsledningskontoret, Stockholms stad

Svaren bör analyseras noga och till exempel bör man undersöka vad som ligger bakom att 18 procent av eleverna i årskurs 2 inte känner sig trygga, liksom att 25 procent av eleverna i årskurs 2 inte upplever att det är en bra stämning på skolan. Man måste också fundera över den låga svarsfrekvensen. Det är mycket viktigt att, särskilt när det gäller ett område som detta, inte stanna vid de genomsnittliga resultaten utan granska resultaten på skolnivå, och även på klassnivå, vilket är möjligt genom den teknik som har använts i enkätundersökningen.

Eftersom enkäterna tidigare år innehållit andra frågor och svaren redovisas annorlunda går det inte att göra exakta jämförelser över tid.

Hur gå vidare?

I inledningen av detta avsnitt konstaterar vi att skolorna och fritidshemmen är ambitiösa och att arbetet med att förebygga trakasserier och kränkningar har hög

prioritet. Ändå är det så att många elever dagligen upplever att de blir trakasserade och kränkta enligt brukarundersökningen.

Vi har under åren sett hur de flesta skolor och fritidshem försöker utveckla och förfinas sina metoder och system för att förebygga, åtgärda och utreda trakasserier och kränkningar. Många skolor har "Livskunskap" eller liknande på schemat och en del köper in färdiga "program" mot mobbning. De flesta samarbetar med fritidshemmen och personalen hjälper barnen att vid behov lösa konflikter. Vi har sett flera goda exempel där arbetslagen har tydliga strategier för att observera och kartlägga hur barngruppen fungerar genom bland annat barnsamtal och sociogram.

De flesta skolor organiserar temadagar eller hela veckor kring värdegrunds- och trygghetsfrågor. Vilka effekter dessa aktiviteter har är dock svårt att uttala sig om. Detta arbete måste också pågå ständigt och inte bara under enstaka dagar eller veckor.

Vi menar att en viktig anledning till att många elever inte känner den trygghet de har rätt till, kan vara skolornas delvis bristande kvalitetsarbete. Få skolor gör, som vi tidigare nämnt i denna rapport, systematiska uppföljningar och utvärderingar inklusive analyser av insatta åtgärder. Även om det blir allt vanligare att skolorna gör återkommande trivselenkäter och i vissa fall kartläggningar av den psykosociala och fysiska skolmiljön är det inte vanligt att man gör en genomgripande analys av resultaten. Det är heller inte vanligt att man utifrån den kunskapen formulerar mål för hur man ska förebygga trakasserier och kränkningar – mål som sedan utvärderas.

Något som inte heller utvärderas i någon större utsträckning är effekterna av skolornas arbete med kamratstödjare. Vår erfarenhet är att många elever som av klassen valts att vara kamratstödjare ibland känner stor osäkerhet i sin roll och inte är klara över uppdraget. Många skolor behöver därför förtydliga kamratstödjarnas uppdrag och öka vuxenstödet i gruppen. Uppdraget kan många gånger vara komplext och svårt för elever även om de får god handledning. Vissa skolor har därför valt att lägga ned eller göra ett uppehåll i arbetet med kamratstödjare.

Ett annat område som skolorna ibland själva ifrågasätter är de "antimobbningsgrupper" som finns. Några skolor har avvecklat sina grupper med motiveringen att det tydligare måste framgå att trygghet och trivsel är allas ansvar, inte något man kan hänskjuta till en viss grupp vuxna. Det är en utveckling vi bedömer som intressant. Vi har dock ännu inte tagit del av några utvärderingar efter avskaffandet av antimobbinggrupper.

Planer mot diskriminering och kränkande behandling

Enligt lagstiftning från januari 2009 ska skolan skriva två planer; en likabehandlingsplan som utgår från diskrimineringslagen och en årsplan mot kränkande handlingar som utgår från skollagen, kap 14 a. Planerna kan skrivas ihop till en, men det ska tydligt framgå vad som är vad.

Vi ser att de allra flesta skolor saknar heltäckande planer för arbetet mot diskriminering och kränkande behandling. Alla skolor och fritidshem vi besökt under året har ett dokument man oftast kallar likabehandlingsplan. Det är dock ingen av de inspekterade verksamheterna som har planer som till alla delar uppfyller de krav som gäller i lagstiftningen från januari 2009. En av de vanligaste bristerna har varit otydligheterna kring vad som legat till grund för de, när de nu finns, kortsiktiga mål man formulerat för årets arbete. Även om det gjorts någon form av kartläggning har resultatet sällan kopplats till målen för verksamhetsåret. Planerna är också ofta dåligt förankrade och används sällan i vardagen av alla, vilket kan bero på att kartläggning och målformuleringar endast gjorts på en skolövergripande nivå. Det är också ovanligt att man tagit hänsyn till och synliggjort alla verksamhetsformer i dokumentet. Arbetet med planer mot diskriminering och kränkande behandling bör vara en del av skolans utvecklings- och kvalitetsarbete.

De flesta skolor har inte, som lagstiftningen avser, skiljt på det främjande och det förebyggande arbetet i sina planer. Det främjande arbetet ska syfta till att stärka respekten för allas lika värde, omfatta alla diskrimineringsgrunderna och vara en naturlig del i det vardagliga arbetet. När det gäller det förebyggande arbetet ska det syfta till att avvärja risker för diskriminering, trakasserier eller kränkande behandling.

Skolbarnsomsorgens specifika uppgifter

Detta område granskas utifrån de mål, riktlinjer och kriterier i de ovanstående avsnitten som är relevanta samt utifrån skollagen, Skolverkets Allmänna råd för kvalitet i fritidshem och Skolverkets Allmänna råd för öppen fritidsverksamhet. Detta område är uppdelat i ett antal specificerade avsnitt

Styrkor

- På de enheter som har en integrerad verksamhet mellan skola och fritidshem finns en helhetssyn på barnets utveckling och lärande.
- I mångkulturella områden är barngruppsstorlekar och personaltäthet väl anpassade utifrån barnens behov.

Utvecklingsområden

- Fritidshemmens verksamhet bör varieras och utvecklas för att bidra till en meningsfull fritid samt stöd i barnens lärande och utveckling.
- Rektorerna bör synliggöra och säkerställa att all personal har förtrogenhet med skolans och skolbarnsomsorgens uppdrag. Dessutom bör det utvecklas

system för genomförande av ett kontinuerligt kvalitetsarbete i verksamheten.

- Samverkan mellan skola och fritidshem bör utvecklas genom att fritidshemspersonalen i högre utsträckning bidrar med utforskande, laborativa och praktiska arbetssätt. För att höja kvaliteten på fritidshemmen krävs en högre andel fritidspedagoger och att utbildningsnivån bland fritidshemspersonalen generellt höjs.
- Fritidshemspersonalen bör delta vid utvecklingssamtal för att kunna ge vårdnadshavarna en bild av barnets trivsel, lärande och utveckling under hela dagen.
- Den öppna fritidsverksamheten för 10-12-åringar bör göras mer attraktiv genom att i högre grad åldersanpassa aktiviteterna för att tillgodose de äldre barnens behov.

Fritidshemmens organisation och förutsättningar

Under läsåret 09/10 har skolbarnsomsorgen inspekterats vid 35 enheter varav 24 kommunala och elva enskilt drivna. Antalet inskrivna barn på fritidshemmen fortsätter att öka och i Stockholm är 91 procent av barnen från förskoleklass till och med årskurs 3 inskrivna.

Av de inspekterade kommunala enheterna under åren 2008 till 2010 har 20 procent av barngrupperna 75 barn eller fler. I flera av dessa enheter har personalen en god utbildningsnivå, men samtidigt kan det saknas kunskap om hur arbetet med stora barngrupper bör bedrivas för att möta alla barns behov.

Stockholms stad har sammantaget en högre genomsnittlig personaltäthet, 16,8 barn per årsarbetare i fritidshemmen, än rikets på 20,9 barn. Det är dock svårt att jämföra personaltätheten mellan olika fritidshem då personalens arbetsuppgifter varierar. På en del fritidshem ingår det exempelvis att personalen ska vara resurs för barn i behov av särskilt stöd och/eller att de ska förbereda och tillaga mellanmål.

Personalens utbildningsnivå varierar. I riket har 59 procent av personalen högskoleutbildning och i Stockholms stad är motsvarande siffra 36 procent, vilket är en minskning sedan 2008. Skolverkets statistik visar att i de fristående fritidshemmen i Stockholms stad är det endast 28 procent av personalen som har pedagogisk högskoleexamen. Även om man jämför med andra storstäder, som Göteborg och Malmö, är utbildningsnivån på fritidshem i Stockholm låg.

Samverkan mellan skola och fritidshem

Samverkan mellan skola och fritidshem har under flera år lyfts fram som ett utvecklingsområde i våra årsrapporter. Enligt läroplanen ska samarbetsformer mellan förskoleklass, skola och fritidshem utvecklas för att berika varje elevs mångsidiga utveckling och lärande. Fritidshemmen är idag vanligtvis mer eller mindre integrerade med skolan, men vi har under inspektionerna endast sett ett fåtal riktigt goda exempel på samverkan. Av 35 skolenheter bedömer vi att åtta har

kommit långt i samverkan mellan skola och fritidshem. Fritidshemspersonalens uppdrag under skoltid består ofta i att hjälpa till i klassrummet och finnas till hands för barn i behov av särskilt stöd då antalet elevassistenter minskat. För att leva upp till läroplanens krav behöver samverkan utvecklas mellan skola och fritidshem. För att klara detta krävs att utbildningsnivån bland fritidshemspersonalen höjs men också att såväl fritidshemspersonal som lärare är förtrogna med det gemensamma uppdraget.

Det är sällan fritidshemspersonalen ingår i en helhet på skolan som innebär att de deltar i barnets utvecklingssamtal, utformandet av barnets sociala mål i den individuella utvecklingsplanen eller vid upprättandet av eventuella åtgärdsprogram. Eftersom fritidshemmen endast i undantagsfall genomför egna föräldrasamtal saknas samtal om barnets trivsel, lärande och utveckling under hela dagen. Brukarundersökningen från 2009¹⁴ visar att föräldrarnas uppfattning om utvecklingssamtal, i såväl kommunala som fristående fritidshem, haft en negativ utveckling över tid.

Vi bedömer att skolan i allmänhet inte använder fritidshemspersonalens kompetens fullt ut i det pedagogiska arbetet under skoltid. Fritidshemspersonalen intar relativt ofta en passiv roll i samarbetet med läraren. Det finns dock även här goda exempel där fritidspedagoger i hög grad kompletterar skolan med ett utforskande, laborativt och praktiskt arbetssätt. Att detta inte sker i högre utsträckning beror, enligt vår bedömning, dels på otydlighet i fritidshemspersonalens uppdrag under skoltid, dels på personalens utbildningsnivå. Andra faktorer som framkommit i våra samtal med personalgrupper är att personliga kontakter mellan yrkeskategorierna är avgörande för samverkan liksom skolans tradition och kultur.

Målstyrning i fritidshemmen

Rektor har ansvar för att leda det pedagogiska arbetet i fritidshemmet, men i år liksom tidigare år kan vi konstatera att det är ett område som inte prioriterats i någon högre grad. Ledningens och personalens förtrogenhet med fritidshemmens uppdrag varierar och vi anser därför att skolledningen bör ta ett större ansvar än hittills för fritidshemmens målstyrning.

Fritidshemspersonalen deltar i för skolan gemensam utbildning, men det är sällan vi ser att de får en verksamhetsanpassad kompetensutveckling. Ett positivt initiativ i detta avseende är taget i en av de fyra kommunala rektorsgrupperna. Där har man under det gångna läsåret genomfört ett projekt i syfte att höja kvaliteten i fritidshemmen. Personalen har utifrån de nationella målen gjort en arbetsplan för fritidshemmet.

Utvärdering av fritidshemmens verksamhet varierar. Vi har uppfattat att när arbetslagen utvärderar tillsammans med skolans personal sker det ofta i förhållande till skolans verksamhetsmål och handlar inte om det som berör

¹⁴Genomförd av USK, Stockholms Stads Utrednings- och Statistikkontor AB, på uppdrag av utbildningsförvaltningen

fritidshemmens specifika uppdrag. När fritidshemmet har egen utvärdering handlar det ofta om vad man gjort med barnen och bara undantagsvis utvärderas resultaten av skolbarnsomsorgens specifika uppdrag och mål. Det saknas också en koppling mellan styrdokumentens mål och planeringen av verksamheten.

Vid våra inspektioner saknar vi ett systematiskt kvalitetsarbete där fritidshemmet konkretiserat de övergripande styrdokumentens mål till tydliga och utvärderingsbara mål som sedan ligger till grund för uppföljning och utvärdering. Vi kan dock se att det är allt vanligare att fritidshemmen tagit fram en arbetsplan, även om den i många fall mest har karaktären av en verksamhetsbeskrivning och saknar utvärderingsbara mål.

På fritidshemmen kan man ofta se en veckoplanering med olika aktiviteter. Vilket syfte aktiviteten hade och hur den är kopplad till fritidshemmets mål får föräldrarna sällan information om. Det innebär att de får svårt att skapa sig en bild av fritidshemmets uppdrag och målpuppfyllelse. Samtidigt utvärderas verksamheten av föräldrarna genom kommunens och i många fall skolans egna enkäter. Det finns några fritidshem som har enskilda samtal med barnen inför utvecklingssamtal. Det ger arbetslaget en god bild av barnet, barngruppen och ett bra underlag för sociala mål.

Verksamheten i fritidshemmen

Fritidshemmets uppgift är enligt skollagen att genom pedagogisk verksamhet komplettera skolan, erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen. Detta gör man traditionellt genom en varierad verksamhet bestående av bland annat lek, fysisk aktivitet, skapande verksamhet, utforskande av omvärlden och utflykter. Parallellt med detta bidrar fritidshemmen till barnets sociala utveckling genom att stödja barnets identitet och självkänsla, vilket i sin tur påverkar förmågan att lära. I Skolverkets allmänna råd anges att barns sociala status i gruppen har ett visst samband med deras skolprestationer och skolanpassning, samt att fritidshemmet kan bidra till att barn utvecklar en tillit till sig själva och sin egen förmåga.

Vid inspektioner de senaste åren har vi sett att den ovan beskrivna verksamheten successivt förskjutits mot en verksamhet där barnen i högre grad sysselsätter sig själva. På många fritidshem kan barnen inomhus till exempel välja på att pyssla, bygga, spela spel och att rita. Utomhus är det vanligt med bollspel (i första hand för pojkar) eller att gå till en närbelägen park och leka. Personalen har i dessa fall en relativt passiv roll, där de i huvudsak finns till hands för barnen när de behöver stöd och hjälp. De håller uppsikt över barngruppen, ansvarar för material, delar ut mellanmål och ibland sitter de ner och pysslar tillsammans med barnen. Verksamheten motsvarar därför inte de intentioner som finns i de nationella styrdokumentet. När det gäller balansen mellan styrda aktiviteter och fri lek överväger i hög grad det senare och aktiviteterna är påfallande lika oberoende av barngrupp. Vi bedömer att det sällan är en kartläggning av barngruppens behov, ålder, mognad, erfarenheter och intressen som ligger till grund för de aktiviteter som erbjuds.

Vi kan även se att fritidshemmen i allmänhet inte lyckats bryta invanda könsrollsmönster. Ibland ser vi verksamheter som anpassat miljö och aktiviteter för att visa på alternativ och väcka nya intressen hos barnen. Vid våra intervjuer framkommer samtidigt att personalgruppen sällan diskuterat sina egna värderingar och förhållningssätt inom detta område.

Utifrån våra inspektioner har vi dragit slutsatsen att antalet personer med pedagogisk högskoleutbildning är en avgörande faktor för fritidshemmens kvalitet. Vi ser ofta ett samband mellan högskoleutbildning och kännedom och förtrogenhet med Skolverkets allmänna råd "Kvalitet i fritidshem" och förmågan att omsätta dessa i praktiken – det pedagogiska uppdraget.

Med en medveten och dokumenterad pedagogisk verksamhet med tydliga mål och en välutbildad personal bedömer vi att fritidshemmet har större möjligheter att svara upp mot det uppdrag som finns.

Öppen fritidsverksamhet

I Stockholms stad finns, enligt Skolverkets statistik för 2009, totalt 129 enheter som har öppen fritidsverksamhet, varav 107 är förlagda till en grundskola. Vi har under verksamhetsåret inspekterat 18 öppna fritidsverksamheter varav en enskilt driven.

Stockholm stad har kommunala riktlinjer för den öppna fritidsverksamheten vilket endast fyra av tio kommuner har enligt Skolverkets senaste kartläggning av skolbarnsomsorg för 10-12-åringar.

Barnen är inte inskrivna utan löser terminskort som berättigar dem att delta i verksamheten. Verksamheten öppnar efter skoldagens slut och stänger cirka klockan 17.00. Det är många elever i årskurs 4 som besöker den öppna fritidsverksamheten, men antalet minskar markant med stigande ålder.

Vi bedömer att verksamheten bör anpassas i högre grad för att bli mer attraktiv för de äldre barnen. Det är ibland en snedfördelning i utbudet av aktiviteter som riktar sig till flickor respektive pojkar. Verksamhetens förutsättningar är ofta begränsade personalmässigt och/eller lokalmässigt. Det är ovanligt att personalen är förtrogna med styrdokumentet och stadens riktlinjer för fritidsklubbar. Det finns ett behov av kompetensutveckling på detta område. Vi vill dock påpeka att vi även besökt skolor som har attraktiva verksamheter.

Öppen fritidsverksamhet infördes i lagstiftningen 1995 och innebar en markering av att 10-12-åringar behöver tillgång till meningsfulla aktiviteter och kontakter med kamrater och vuxna utanför hemmet och skolan. Enskilt drivna skolor och fritidshem har inte kravet att erbjuda öppen fritidsverksamhet, vilket innebär att många barn inte har tillgång till sådan verksamhet på sin skola. Vi bedömer därför att tillgängligheten inte är likvärdig för alla stadens 10-12-åringar. Ur ett barnperspektiv vore det bra om dessa enheter hade ett samarbete med en närliggande öppen fritidsverksamhet.

AVSLUTANDE DISKUSSION

En skola i världsklass är en i hög grad utmanande vision och vi bedömer att Stockholms skolor har påbörjat utvecklingen mot denna vision.

Våra inspektioner lyfter fram styrkor, men också svagheter och utvecklingsområden. För varje skola kan utmaningarna vara nog så stora och då krävs det inte bara att rektorer och lärare på de enskilda skolorna tar sitt ansvar och dessutom att resultaten efterfrågas på central nivå. Det krävs också att kvalitetsredovisningar och andra efterfrågade dokument läses med positivt granskande ögon och att skolorna får återkoppling på vad de skrivit. De kommunala skolorna gör sina kvalitetsredovisningar i en fastställd mall, men vår uppfattning är att det brister någonstans, eftersom kvalitetsredovisningarna saknar många väsentliga delar; framför allt redovisas inte alla verksamhetsformer. Detta är något som utbildningsförvaltningen bör analysera för att sedan genomföra lämpliga åtgärder.

När det gäller det systematiska kvalitetsarbetet i stort kan vi efter årets inspektioner konstatera att det visserligen utvecklas men att det sker mycket långsamt. Skolorna har svårt att se hur arbetsplaner och kvalitetsredovisningar hänger ihop och att de är en hjälp i det dagliga arbetet. Skolorna ser ofta kvalitetsarbetet som en separat uppgift som löper parallellt med skolans övriga arbete istället för att se det som något som ska genomsyra all verksamhet. De åtaganden och mål som formuleras är ofta sådant som redan är lagstadgat, eller på annat sätt bestämt, och som därmed inte ska beskrivas i ett åtagande. Resultatbeskrivningarna, som ska relatera till de nationella målen, är ofta knapphändiga och alla verksamhetsformer redovisas inte. De handlar dessutom mer vad man gjort än faktiska resultat.

Utmaningar

Vilka utmaningar ser vi att skolorna står inför? Ja, ett enkelt svar är självklart att skolorna måste se till att fler elever når målen. Men hur ska det då gå till? Vi tror att de utvecklingsområden vi lyfter fram i årsrapporten innehåller viktiga delar som måste till för att öka måluppfyllelsen.

Enligt forskning underlättas förutsättningarna för framgångsrika studier av att man vet vad som förväntas av en. Alltså bör man som elev veta mot vilka mål man ska arbeta, vad som kommer att bedömas och på vilket sätt. Dessutom behöver man som elev framåtsyftande återkoppling om sin kunskapsutveckling i alla årskurser. I 2010 års brukarundersökning anser 93 procent av eleverna i årskurs 5 och 83 procent av eleverna i årskurs 8 att de på utvecklingssamtalen får veta vad de gör bra och vad som behöver förbättras. På frågan "Jag vet vad jag behöver kunna för att nå målen i de olika ämnena" svarar däremot endast 80 procent av eleverna i årskurs 5 och 66 procent av eleverna i årskurs 8 positivt. Det tyder på att utvecklingsarbetet med mål, bedömning och framåtsyftande återkoppling bör fortsätta.

För att skolorna sedan ska kunna veta att de undervisar på ett sätt som ger eleverna mesta möjliga kunskaper måste de utvärdera och analysera de metoder de använder och de resultat som kommer fram. Att lära av andra och ges möjligheter

att diskutera till exempel bedömning med lärare från andra skolor är också viktigt. Det är också viktigt att rektorerna i sin tur får återkoppling från sina chefer. Det gäller att titta på många olika parametrar och identifiera vad som ger framgång.

Dessutom finns i skolorna en begåvningsreserv som i många fall ges dåliga förutsättningar att lyckas. Det gäller de flerspråkiga eleverna. Dessa elever är en tillgång som Sverige kommer att ha stor nytta av i framtiden med den globalisering och de krav på språkkunskaper som ökar allt mer. För att dessa elever ska lyckas måste de få rätt utbildning med hjälp av bland annat mer studiehandledning. Deras redan förvärvade kunskaper måste tas tillvara på bättre sätt så att de inte tappar lusten innan de hunnit lära sig tillräckligt med svenska. För att behärska svenska språket bör de få möjligheter att vistas tillsammans med svensktalande elever och inte vara i en förberedelseklass längre tid än nödvändigt. Det språkutvecklande arbetet i alla ämnen bör också utvecklas.

Barn- och elevombudet (BEO) presenterade under våren statistik som tydligt visar allt fler anmälningar gällande kränkande behandling. Alla anmälningar leder inte till kritik och skadestånd, men hur man än räknar är det fler och fler elever som anmäler händelser till BEO. Det är naturligtvis viktigt att fråga sig vad detta kan bero på. Är man idag mer benägen att anmäla än tidigare, har möjligheten att anmäla via webben påverkat ökningen eller är det ett allt hårdare klimat ute på skolorna som elever ibland berättar om, som nu visar sig i statistiken? Denna ökning ger en bild som inte stämmer överens med våra intryck från inspektionerna. Vår generella bild är betydligt mer positiv, men det är viktigt att förstå att även på en skola med i huvudsak positivt klimat kan finnas elever som blir kränkta av andra elever och även av vuxna. Det är därför mycket viktigt att skolornas system för att främja ett gott klimat, förebygga kränkningar och åtgärda kränkningar måste vara av hög kvalitet. Här återstår mycket att göra.

Fritidshemmens förutsättningar – där personalens utbildningsnivå, personaltäthet och barngruppernas storlek ingår – påverkar verksamhetens kvalitet. Vi har identifierat ett antal utvecklingsområden. Till exempel bör kvalitetsarbetet och den målstyrda verksamheten utvecklas på de flesta av stadens fritidshem. Att det inte sker kan bero på att man upplever svårigheter att utvärdera en verksamhet som är uppbyggd på mål att sträva mot. Vi anser också att det kan bero på att skolledningarna inte i lika hög grad följer upp och samlar in resultat från skolbarnsomsorgen och därmed finns ett bristande underlag för dokumentation i kvalitetsredovisningen.

Personalen på fritidshemmen berättar gärna om de aktiviteter som genomförs, men inte i lika hög grad om vad barnen lär sig och vilket syfte aktiviteterna har. Vi anser att detta, kopplat till en diffus bild av fritidshemmens uppdrag, innebär att förväntningarna på verksamheten är relativt låga. Fritidshemmen och den öppna fritidsverksamheten bör i högre grad bidra till barnens trivsel, lärande och utveckling. Personalen bör utmana barn som fastnat i en ensidig verksamhet och använda alternativa metoder för att hjälpa barn i deras lärande och utveckling på olika områden.

Fritidshemmen och den öppna fritidsverksamheten har även ett viktigt uppdrag att arbeta språkutvecklande, att lära känna närområdet, knyta kontakter med föreningslivet och ge barnen möjlighet att lära känna sin stad. Detta anser vi är särskilt viktigt i mångkulturella områden för att bryta segregation och ge barnen goda förutsättningar att integreras i samhället.

Skolinspektionens kvalitetsgranskning av fritidshemmen i rapport 2010:3 har dragit slutsatsen "att majoriteten av de granskade fritidshemmen i högre grad skulle kunna bidra till goda uppväxtvillkor för barnen." Granskningen visar även att relationerna mellan vuxna och barn i de större barngrupperna tenderar att bli ytliga och att eftermiddagsverksamheten relativt ofta genomförs rutinmässigt och är pedagogiskt ogenomtänkt. Samtidigt menar Skolinspektionen att det i fritidshemmen finns en outnyttjad kapacitet och påstår att det "heller inte är orimligt att anta att en hög och jämn kvalitet i fritidshemmens verksamhet skulle gynna elevernas kunskapsutveckling i grundskolan". Vi bedömer att rapporten som gäller 77 fritidshem i 17 kommuner i allt väsentligt även överensstämmer med situationen i Stockholms fritidshem.

Den nya skollagen, som ska gälla från 2011, inför begreppet utbildning i fritidshemmens verksamhet. Det innebär en betoning på fritidshemmens uppdrag med elevens lärande och utveckling. Med de ökade kraven på fritidshemmen samtidigt med bristen på fritidspedagoger ställer vi oss frågan hur verksamheten ska möta dessa intentioner.

Stockholm 2010-08-27

Sören Bernhardt

Gunnel Eriksson

Monica Hedlund

Cathrine Sahlsten

Ingegerd Salomonsson

Bengt Thorngren

FÖRTECKNING ÖVER INSPEKTERADE ENHETER

	Skolor (särskolorna finns redovisade i en separat rapport)	Kommunal	Fristående	Ant. elever ¹⁵	Stadsdel
1	Adolf Fredriks Musikklasser, gr	X		1080	Östermalm
2	Rinkebyskolan, endast särskolan	X		31	Rinkeby-Kista
3	Bagarmossens skola, endast särskolan	X		11	Skarpnäck
4	Bandhagens skola, gr+sär	X		320	Enskede-Årsta-Vantör
5	Banérportsskolan, gr		X	143 +93 ¹⁶	Östermalm
6	Broskolan sär, Mockasinen sär	X		32	Älvsjö
7	Bussenhus F-6 + sär	X		207	Spånga-Tensta
8	Ekängen F-5 gr	X		130	Älvsjö
9	Elinsborgsskolan F-6 gr	X		320	Spånga-Tensta
10	Enbacksskolan F-9 gr	X		400	Spånga-Tensta
11	Förskola-skola Via Emilia gr		X	46	Södermalm
12	Fritidshemmet GIII:an		X	30	Bromma
13	Gärdesskolan, endast sär	X		14	Östermalm
14	Hagsätra/Ormkärr F-9 gr	X		598	Enskede-Årsta-Vantör
15	Hedvig Eleonora skola F-6 gr	X		390	Östermalm
16	Hjulsta 7-9, Hyllinge F-6 + särskola	X		613	Spånga-Tensta
17	Hästhagsskolan gr	X		191	Farsta
18	Hökarängens särskola	X		45	Farsta
19	Johannes skola F-5 gr	X		400	Norrmalm
20	Klastorp-, Essinge-, Kullskolan F-5 gr	X		402	Kungsholmen
21	Kulturama 6-9 gr		X	375	Södermalm
22	Kunskapsskolan Fruängen 6-9 gr		X	450	Hägersten-Liljeholmen
23	Kunskapsskolan Skärholmen 6-9 gr		X	150	Skärholmen
24	Kunskapsskolan, Kista gr		X	200	Rinkeby-Kista
25	Kunskapsskolan, Spånga 6-9 gr		X	500	Spånga-Tensta
26	Kvarnbyskolan, endast sär	X		15	Spånga-Tensta
27	Lillholmskolan, endast sär	X		15	Skärholmen
28	Loviselund F-6 + sär	X		291	Hässelby-Vällingby

¹⁵ Uppgiften om antalet elever är hämtad från ”Dags att välja förskoleklass 2010/2011”

¹⁶ Fritidshemmet har även elever som kommer från andra skolor.

	Skolor (särskolorna finns redovisade i en separat rapport)	Kommunal	Fristående	Ant. elever ¹⁷	Stadsdel
29	Maltesholmsskolan F-6 + sär	X		415	Hässelby-Vällingby
30	Mariaskolan F-9 gr	X		715	Södermalm
31	Matteus, endast särskola	X		25	Norrmalm
32	Musikskolan Lilla Akademien F-9		X	276	Norrmalm
33	Nytorpsskolan F-9 +sär Österholm gr+sär	X		335	Enskede-Årsta- Vantör Skärholmen
34	Nälstaskolan F-6 gr	X		398	Hässelby-Vällingby
35	Olovslund, Nockebyhov + sär	X		548	Bromma
36	Oxhagsskolan F-6 + sär	X		332	Rinkeby-Kista
37	Pilgrimsskolan F-5 gr		X	113	Hägersten- Liljeholmen
38	Stenhagsskolan/Sveaborg, endast särskolan	X		17	Rinkeby-Kista
39	Studemaskolan, fritidshemmet Robin Hood		X	48	Enskede-Årsta- Vantör
40	Sverigefinska skolan City F-9		X	330	Kungsholmen
41	Södermalmsskolan F-9+sär	X		536	Södermalm
42	Södermalmskyrkans Kristna Skola, fritidshemmet Örnén		X	117	Södermalm
43	Tallkrogens skola F-6 gr	X		410	Farsta
44	Trollbodaskolan F-9 gr	X		813	Hässelby-Vällingby
45	Vittra Sjöstaden gr		X	400	Södermalm
46	Vittra Södermalm, skolbarnsomsorg		X	93	Södermalm
47	Ärvingeskolan, endast sär	X		30	Rinkeby-Kista
48	Östangården, skolbarnsomsorg		X	125	Östermalm
49	Östbergaskolan F-6 gr	X		98	Enskede-Årsta- Vantör
50	Östermalmsskolan F-6 gr	X		490	Östermalm

¹⁷ Uppgiften om antalet elever är hämtad från ”Dags att välja förskoleklass 2010/2011”